

**ZAMONAVIY TA'LIM STRATEGIYALARI:
MUAMMO VA YECHIMLAR**
Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya
2026-yil 30-aprel

**BO'LAJAK TARBIYA FANI O'QITUVCHILARIDA MANTIQUIY FIKRLASHNI
RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI**

Jamolxonov Jamolxon

Qo'qon davlat universiteti

Pedagogika va psixologiya fakulteti, 403-guruh talabasi

Ilmiy rahbar: Turakulova Feruza

Pedagogika kafedrasi v.b.dotsenti

Annotatsiya: mazkur maqolada bo'lajak tarbiya fani o'qituvchilarida mantiqiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishning pedagogik-psixologik asoslari, samarali shart-sharoitlari va interfaol metodlar tizimi yoritilgan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, maqsadga yo'naltirilgan pedagogik yondashuvlar orqali bo'lajak pedagoglarning mantiqiy tafakkuri 27–30 foizga oshirilishi mumkin. Maqolada Vigotskiy, Piaje va Leontyev nazariyalariga asoslanilgan holda ta'lim jarayonida muammoli ta'lim, keys-stadi, loyiha va refleksiya metodlarining ahamiyati asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: mantiqiy fikrlash, tarbiya fani, bo'lajak o'qituvchi, interfaol metodlar, pedagogik shart-sharoitlar, keys-stadi, muammoli ta'lim, refleksiya.

Bugungi globallashuv sharoitida ta'lim tizimiga qo'yilayotgan talablar tubdan o'zgarib, pedagog kadrlarning nafaqat fan bo'yicha bilimdonligi, balki mustaqil, tanqidiy va mantiqiy fikrlash qobiliyatiga ega bo'lishi muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, bo'lajak tarbiya fani o'qituvchilarining mantiqiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish zamonaviy ta'limning ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi.

Tarbiya fani o'quvchilarda axloqiy qarashlar, ijtimoiy mas'uliyat, fuqarolik pozitsiyasi va ongli xulq-atvorni shakllantirishga xizmat qiladi. Ushbu jarayonning samaradorligi esa bevosita o'qituvchining mantiqiy fikrlashi, muammoli vaziyatlarni tahlil qila olishi, asosli xulosalar chiqarishi va pedagogik qarorlar qabul qilish qobiliyatiga bog'liqdir.

O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi, "Ta'lim to'g'risida"gi (2020) Qonuni va Prezidentimizning ta'lim sohasiga oid farmon va qarorlarida barkamol, mustaqil fikrlaydigan, yuqori intellektual salohiyatga ega pedagog kadrlarni tayyorlash masalalariga alohida e'tibor qaratilgan. Mazkur me'yoriy-huquqiy hujjatlar bo'lajak tarbiya fani o'qituvchilarining mantiqiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga yo'naltirilgan ilmiy tadqiqotlar olib borish zarurligini yanada kuchaytiradi.

Ilmiy-pedagogik adabiyotlarda mantiqiy fikrlash shaxs tafakkurining muhim shakli sifatida talqin qilinib, u obyektiv borliqni ongda izchil, asosli va dalillarga tayangan holda aks ettirish jarayoni sifatida izohlanadi. Mantiq fan sifatida miloddan avvalgi IV asrda Qadimgi Gretsiyada

**ZAMONAVIY TA'LIM STRATEGIYALARI:
MUAMMO VA YECHIMLAR**
Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya
2026-yil 30-aprel

vujudga kelib, uning asoschisi Arastu hisoblanadi. "Mantiq" so'zi arab tilidan olingan bo'lib, "tafakkur shakli va qonunlari haqidagi fan" degan ma'noni anglatadi.

Mantiqiy tafakkur — bu shaxsning o'z oldida turgan vazifalarini chuqur mulohaza qilishi va pedagogik nuqtai nazardan nostandart, tezkor yechimlar topishga intilish qobiliyatidir. Pedagogik-psixologik tadqiqotlarda mantiqiy fikrlash quyidagi asosiy aqliy amallar orqali namoyon bo'lishi ta'kidlanadi: tahlil, sintez, taqqoslash, umumlashtirish, abstraksiyalash va xulosa chiqarish. Ushbu aqliy amallar bir-biri bilan uzviy bog'liq bo'lib, shaxsning intellektual faoliyatida yaxlit tizimni tashkil etadi.

Psixologiya fanida L.S. Vigotskiy tafakkurning rivojlanishini ijtimoiy tajriba va ta'lim jarayoni bilan bog'liq holda izohlaydi. Uning "yaqin rivojlanish zonasi" haqidagi g'oyasi bo'lajak o'qituvchilarda mantiqiy fikrlashni rivojlantirishda pedagogik rahbarlikning muhim ahamiyatini asoslab beradi. A.N. Leontyevning faoliyat nazariyasiga ko'ra, mantiqiy fikrlash shaxsning amaliy faoliyati jarayonida shakllanadi va bo'lajak o'qituvchilar faol pedagogik vaziyatlarga jalb etilishi zarur. J. Piaje tadqiqotlarida mantiqiy fikrlash shaxsning intellektual rivojlanish bosqichlari bilan bog'liq holda o'rganiladi.

Pedagogik nuqtai nazardan mantiqiy fikrlash o'qituvchining kasbiy tafakkurini belgilovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. U o'qituvchiga ta'lim mazmunini tizimli bayon etish, o'qituvchilarning fikrlash faoliyatini faollashtirish, muammoli vaziyatlarni yaratish va ularni pedagogik jihatdan to'g'ri hal etish imkonini beradi. Kompetensiyaviy yondashuvga ko'ra, mantiqiy fikrlash bo'lajak o'qituvchining kasbiy kompetensiyasining muhim tarkibiy qismi bo'lib, uning pedagogik mahoratini belgilaydi.

Bo'lajak tarbiya fani o'qituvchilarining mantiqiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishning samarali metodikasi pedagogik shart-sharoitlarning to'liq tizimi orqali amalga oshiriladi. Ushbu tizim quyidagi asosiy yo'nalishlarni o'z ichiga oladi:

1. Faoliyatga yo'naltirilgan pedagogik muhit yaratish. Mantiqiy fikrlash shaxsning faol bilish jarayonida shakllanadi. Ta'lim jarayoni passiv qabul qiluvchilarga emas, balki faol subyektlarga yo'naltirilishi zarur. Faoliyatga yo'naltirilgan yondashuv bo'lajak o'qituvchilarga mustaqil muammolarni hal qilish, pedagogik situatsiyalarni tahlil qilish va turli pedagogik qarorlarni qabul qilish imkonini beradi.

2. Shaxsga yo'naltirilgan pedagogik strategiyalar. Individual yondashuv bo'lajak o'qituvchilarning shaxsiy xususiyatlari, qiziqishlari va kognitiv imkoniyatlarini hisobga oladi. Differensial vazifalar, individual loyiha ishlari va izlanishga asoslangan topshiriqlar mantiqiy fikrlashni rivojlantirishda samarali vositalar hisoblanadi.

3. Muammoli va situatsion vaziyatlar. Ta'lim jarayonida muammoli vaziyatlar va pedagogik dilemmalardan foydalanish mantiqiy fikrlashni rivojlantirishning eng samarali usullaridan biridir. Bo'lajak o'qituvchilar muammoli vaziyatlar orqali sabab-oqibat aloqalarini aniqlash, turli nuqtai nazarlarni solishtirish va asosli xulosalar chiqarish ko'nikmalarini egallaydi.

**ZAMONAVIY TA'LIM STRATEGIYALARI:
MUAMMO VA YECHIMLAR**
Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya
2026-yil 30-aprel

4. Refleksiya va o'z-o'zini baholash. Bo'lajak o'qituvchilar o'z faoliyatini tahlil qilish, xatolarini aniqlash va ularni bartaraf etish orqali mantiqiy xulosalar chiqarishga o'rganadi. Bu esa ularning kasbiy tafakkur madaniyatini shakllantiradi.

5. Kompetensiyaviy yondashuvni integratsiyalash. Zamonaviy ta'lim tizimida kompetensiyaviy yondashuv bo'lajak tarbiya fani o'qituvchilarining mantiqiy fikrlashini rivojlantirishda asosiy metodik baza hisoblanadi. Pedagogik shart-sharoitlar tizimi bo'lajak o'qituvchilarning nafaqat bilim, balki amaliy ko'nikmalarini ham uyg'un rivojlantirishga qaratilishi lozim.

Bo'lajak tarbiya fani o'qituvchilarining mantiqiy fikrlash qobiliyatini shakllantirishda interfaol va innovatsion pedagogik metodlar hal qiluvchi ahamiyatga ega. Pedagogik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, an'anaviy dars usullari passiv qabul qiluvchi shaxsni shakllantirsa, interfaol metodlar shaxsning faol tafakkurini rag'batlantiradi va mustaqil qarorlar qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Munozara (debate) va bahslar mantiqiy fikrlashni rivojlantirishda eng samarali vositalardan biridir. Munozara jarayonida bo'lajak o'qituvchilar turli pedagogik, ijtimoiy va axloqiy muammolarni tahlil qiladi, turli nuqtai nazarlarni solishtiradi va o'z fikrini dalillarga tayangan holda ifodalaydi. Bu tarzda ular tahlil, sintez, taqqoslash va xulosa chiqarish kabi mantiqiy operatsiyalarni amalda qo'llash imkoniga ega bo'ladi.

Keys-stadi (case study) metodi pedagogik vaziyatlarni real hayotiy kontekstda o'rganishga qaratilgan bo'lib, bo'lajak o'qituvchilarda muammoli vaziyatlarni tahlil qilish va asosli qarorlar ishlab chiqish qobiliyatini shakllantiradi. Loyiha (project-based learning) va muammoli ta'lim (PBL) metodlari bo'lajak o'qituvchilarda mustaqil izlanish, pedagogik muammolarni aniqlash va yechimlar ishlab chiqish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Brainstorming (aqliy hujum) metodlari bo'lajak pedagoglarni erkin fikrlashga, turli variantlarni ishlab chiqishga va ijodiy yechimlar izlashga o'rgatadi. Refleksiya va kooperativ ta'lim esa bo'lajak pedagoglarga o'z harakatlarini tahlil qilish va guruhdagi muloqot orqali turli fikrlarni solishtirish, birgalikda qarorlar ishlab chiqish imkonini beradi.

Zamonaviy pedagogik jarayonda raqamli va virtual pedagogik vositalarning roli ham ortib bormoqda. Interaktiv taxtalar, virtual laboratoriyalar, pedagogik simulyatsiyalar va onlayn platformalar bo'lajak o'qituvchilarni real pedagogik vaziyatlarni tahlil qilishga va mantiqiy qarorlar qabul qilishga jalb qiladi.

Tadqiqot Muqimiy nomidagi Qo'qon davlat pedagogika institutining Pedagogika va psixologiya fakulteti, Pedagogika ta'lim yo'nalishi 4-bosqich talabalari (jami 44 talaba) ishtirokida olib borildi. Tajriba-sinov ishlari uch bosqichda tashkil etildi: tayyorlov bosqichi (diagnostik testlar, anketa va situatsion topshiriqlar orqali boshlang'ich darajani aniqlash), asosiy bosqich (interfaol metodlarni tatbiq qilish) va nazorat-tahlil bosqichi (natijalarga matematik-statistik tahlil).

**ZAMONAVIY TA'LIM STRATEGIYALARI:
MUAMMO VA YECHIMLAR**
Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya
2026-yil 30-aprel

Tajriba-sinov natijalari shuni ko'rsatdiki, barcha asosiy mantiqiy operatsiyalar bo'yicha sezilarli o'sish kuzatildi. Xususan, tahlil qobiliyati 55 foizdan 82 foizga, sintez ko'nikmalari 50 foizdan 80 foizga, xulosa chiqarish qobiliyati 48 foizdan 77 foizga, abstraksiyalash esa 50 foizdan 78 foizga ko'tarildi. Umumiy o'rtacha o'sish 27–30 foizni tashkil etdi.

Eng yuqori o'sish xulosa chiqarish va sintez ko'nikmalarida namoyon bo'ldi — bu interfaol metodlarning, ayniqsa keys-stadi va loyiha metodlarining samaradorligini tasdiqlaydi. Munozara va brainstorming metodlari tanqidiy va ijodiy fikrlashni rivojlantirishda, refleksiya jarayoni esa kasbiy tafakkur madaniyatini shakllantirishda samarali bo'ldi.

Olib borilgan tadqiqot shuni ko'rsatadiki, bo'lajak tarbiya fani o'qituvchilarida mantiqiy fikrlashni rivojlantirish ko'p qirrali, tizimli va maqsadga yo'naltirilgan pedagogik jarayon bo'lib, u ilmiy asoslangan metodlar, samarali ta'lim texnologiyalari va qulay pedagogik shart-sharoitlar orqali amalga oshiriladi. Mantiqiy fikrlash shaxs tafakkurining asosiy shakli sifatida nafaqat bilish jarayonining samaradorligini ta'minlaydi, balki pedagogning kasbiy faoliyatini ongli, izchil va ilmiy asosda tashkil etish imkonini ham beradi.

Ta'lim jarayonini takomillashtirish bo'yicha quyidagi metodik tavsiyalar ishlab chiqildi:

- ta'lim jarayonida muammoli vaziyatlar va hayotiy misollardan keng foydalanish;
- keys-stadi va loyiha metodlarini amaliy mashg'ulotlar hamda seminarlarda tizimli joriy etish;
- munozara va brainstorming orqali tanqidiy va ijodiy fikrlashni rag'batlantirish;
- har bir dars yoki mashg'ulotdan so'ng refleksiya va o'z-o'zini baholashni tashkil etish;
- ta'lim mazmunini izchil va tizimli tuzish, tafakkur operatsiyalarini bosqichma-bosqich rivojlantirishga yo'naltirish.

Mantiqiy fikrlash qobiliyati shakllangan bo'lajak tarbiya fani o'qituvchilari o'z kasbiy faoliyatida muammoli vaziyatlarni samarali hal etishga, o'quvchilarning fikrlash faoliyatini to'g'ri yo'naltirishga va ta'lim-tarbiya jarayonini yuqori darajada tashkil etishga qodir bo'ladi. Bu esa zamonaviy ta'lim tizimi oldida turgan muhim vazifalarning muvaffaqiyatli amalga oshirilishini ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. — Toshkent, 2020.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-apreldagi PF-5712-son Farmoni «Xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi to'g'risida».
3. Vigotskiy L.S. Pedagogicheskaya psixologiya. — Moskva, 1986.
4. Bózorov G'.S. Elektron ta'lim muhitida talabalarning mantiqiy fikrlashini rivojlantirish metodikasi. PhD dissertatsiyasi. — Jizzax, 2021.
5. Rasulov J.S. Mantiqiy fikrlashni shakllantirishga doir dastlabki pedagogik qarashlar // TDPU Ilmiy axborotlari. — 2024. — №1. — B. 185–189.
6. Kirillov V.I. Logika. — Moskva, 2004.